

**Rumantsch grischun en scola –
Rapport davart la fasa da realisaziun 2005/2006**

Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient,
Schaner 2007

1. Incumbensa e structura dal project

Cun il conclus dals 21 da december 2004 (prot. nr. 1843) ha la regenza deliberà il concept general "rumantsch grischun en scola" ed incumbensà il departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient d'al realisar. Il fatg che quest conclus è vegnì prendì signifitgescha che la direcziun da la politica da linguas, che ha cumenzà ils onns 1980 ed il principi dals onns 1990, è vegnida cuntinuada. Qua la survista dal svilup menziunà:

RUMANTSCH GRISCHUN SCO LINGUA ADMINISTRATIVA E LINGUA DA SCOLA – SURVISTA DAL SVILUP 1982-2004

1982	<p>CUMENZAMENT DAL RUMANTSCH GRISCHUN</p> <p>Per incumbensa da la Lia rumantscha elavura Heinrich Schmid, professor da romanistica a l'università da Turitg il rumantsch grischun sco lingua da standard rumantscha. Il project vegn finanzià dal Fond naziunal svizzer per la perscrutaziun scientifica. La basa per la lavur linguistica furman ils idioms ed ils dialects. Quels vegnan resguardads tenor il princip da maiorità.</p>
1986	<p>RUMANTSCH GRISCHUN SCO LINGUA DA PUBLICAZIUN DA LA CONFEDERAZIUN</p> <p>Il cussegl federal relascha directivas per las translaziuns en rumantsch da la confederaziun. Las translaziuns vegnan fatgas en general en rumantsch grischun.</p>
1991	<p>TGE DIN LAS RUMANTSCHAS ED ILS RUMANTSCHS?</p> <p>I vegn fatga ina petiziun cunter l'adiever dal rumantsch grischun en publicaziuns da l'administraziun federala ed i suondan reacziun dals aderents dal rumantsch grischun. Sin plaun chantunal tematisescha l'interpellaziun Morell la dumonda d'ina cundecisiun dal pievel tar l'introducziun dal rumantsch grischun.</p>
1992	<p>LA REGENZA GRISCHUNA LASCHA FAR INA RETSCHERTGA SCIENTIFICA</p> <p>Sco reacziun sin l'interpellaziun Morell lascha la regenza grischuna manar tras in institut turitgais ina retschertga scientifica davart l'acceptanza dal rumantsch grischun. Passa 1'000 persunas da tut las regiuns rumantschas vegnan interrogadas.</p>
1996	<p>LA REGENZA GRISCHUNA DI GEA AL RUMANTSCH GRISCHUN</p> <p>Publicaziun dals resultats da la retschertga scientifica en furma da cudesch. A basa da quests resultats prenda la regenza grischuna la decisiun da princip: ella di gea al rumantsch grischun. Texts che sa drizzan a l'entira Rumantschia vegnan publitgads en rumantsch grischun. Ultra da quai incumbensescha la regenza ina gruppa da lavur d'elavurar in concept per l'avischinaziun al rumantsch grischun en scola.</p>
1999	<p>EMPRIMA AVISCHINAZIUN AL RUMANTSCH GRISCHUN EN SCOLA</p> <p>La gruppa da lavur preschenta ses rapport final che cuntegna er ils resultats d'ina retschertga fatga cun la magistraglia rumantscha. Il rapport fixescha il proceder da l'emprim contact cun il rumantsch grischun sin mintga stgalim da scola; chapientscha passiva en scola populara, chapientscha activa en il gimnasi. Plinavant propona la gruppa da lavur d'introducì per motivs didactics a termin mesaun mo ina versiun scritta dal rumantsch. La regenza instradescha emprims pass concrets per l'introducziun dal rumantsch grischun en scola.</p>
2001	<p>RUMANTSCH GRISCHUN SCO LINGUA UFFIZIALA DAL CHANTUN</p> <p>Il pievel grischun accepta la revisiun da l'art. 23 da la lescha davart il diever dals dretgs politics: er il Cudesch da dretg grischun e las materialias da votaziun vegnan edidas en rumantsch grischun. A basa da quests resultats introducescha la regenza grischuna il rumantsch grischun sco lingua uffiziala per tut la correspundenza rumantscha da l'administraziun chantunala.</p>
2003 / 2004	<p>IL CUSSEGL GROND DECIDA D'EDIR ILS MEDS D'INSTRUCZIUN EN RUMANTSCH GRISCHUN E LASCHA ELAVURAR IN CONCEPT PER L'INTRODUCZIUN DAL RUMANTSCH GRISCHUN EN SCOLA</p> <p>En la sessiun d'avust 2003 decida il cussegl grond d'edir a partir dal 2005 ils novs meds d'instrucziun rumantschs be pli en rumantsch grischun. I sa tracta d'ina decisiun politic-strategica che suonda la decisiun da la regenza dal 1996. Medemamain decida il parlament da laschar elavurar la regenza in concept per l'introducziun dal rumantsch grischun en scola. Il december 2004 preschenta la regenza la versiun definitiva dal concept general ed instradescha la fasa d'elavuraziun.</p>

Il concept general dal december 2004 sa preschenta en ina survista grafica sco suonda:

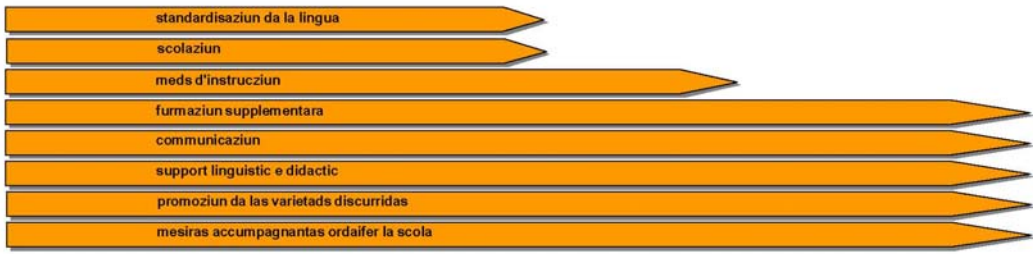
Concept general "rumantsch grischun en scola"

onn da scola	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026
«pionier»																					
«standard»																					
«consolidaziun»																					

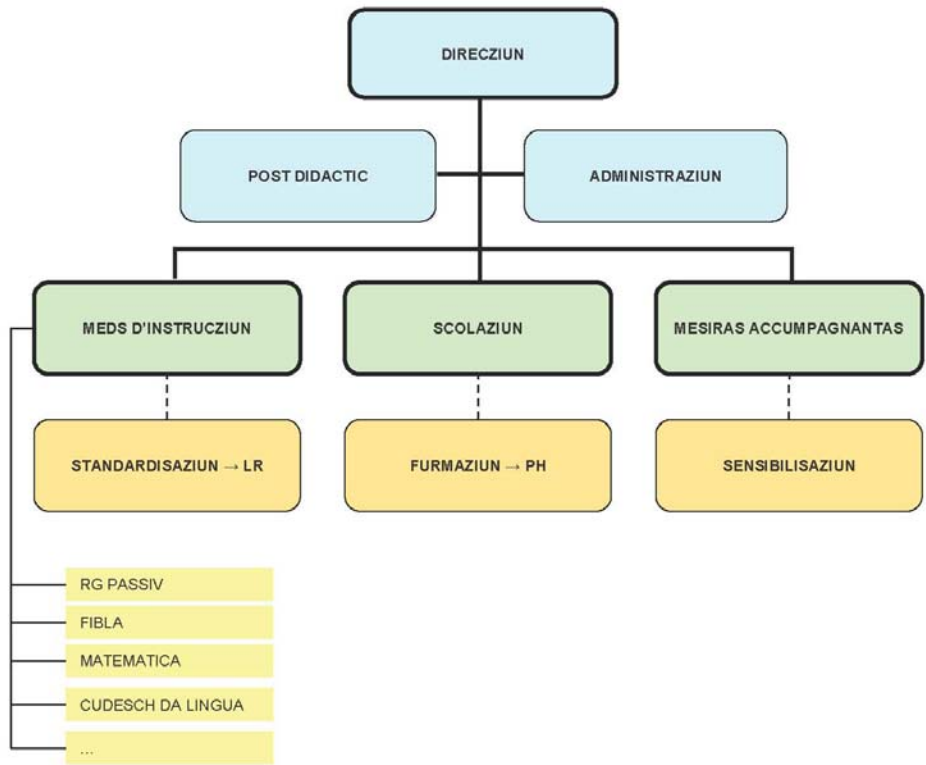
procedura da mediaziun

	RG passiv (tadlar e leger)		RG activ (tadlar, leger e scriver)		assistenza pedagogica supplementara
--	----------------------------	--	------------------------------------	--	-------------------------------------

MESIRAS ACCOMPAGNANTAS CHE SA REFERESCHAN AL PROJECT

Sco emprim pass da la realisaziun ha il departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient transfurmà l'incarica da la regenza en in project cun ina structura adattada e reparti las incumbensas:

DIRECZIUN / ADMINISTRAZIUN	Organisaziun generala dal project; finanzas; infurmaziun interna ed externa (incl. tut la lavur da medias); accompagnar las votaziuns en las regions da pionier; dumondas politicas e giuridicas; IT (intranet sin basa da SharePoint; homepage e creaziun d'ina banca da datas cun il material existent en rg).
POST DIDACTIC	Il post da stab didactic definescha las referenzas e finamiras didactic per ils singuls stgalims da la scola populara, da las scolas cuntinuantas sco er da la scolaziun e furmaziun da magistras e magisters. Questa lavur succeda sapientivamain ordaifer las cumissiuns „meds d'instrucziun“ e „scolaziun/furmaziun“. Uschia po numnadamain vegnir garantida il meglier la coerenza tranter las singulas parts dal project. La lavur da basa dal post da stab vala sco saiv directiva per la lavur concreta en las singulas cumissiuns e gruppas da lavur.
MEDS D'INSTRUCZIUN	La cumissiun definescha ils singuls meds da scola ed engascha las gruppas da project. Ils emprims projects lantschads èn: Material didactic per la fasa rg passiv; fibla; matematica; cudesch da lingua 2.-9. classa; vocabularis da scola. Per dumondas da standardi-saziun e sustegn linguistic dals singuls projects figurescha la Lia rumantscha sco partenaria.
SCOLAZIUN	La cumissiun s'occupa da la scolaziun („Ausbildung“) en rumantsch grischun tar las scolas cuntinuantas. La furmaziun supplementara („Weiterbildung“) vegn surdada a la Scol'auta pedagogica e cumpiglia ils suandants elements: gruppa d'experts – scolaziun dal cader – scolaziun per la fasa rg activ – cussegliaziun e support.
MESIRAS ACCUMPAGNANTAS	Questa cumissiun ha duas incumbensas: 1. Realisar mesiras per rinforzar la preschientscha dal rumantsch grischun sin differents secturs ordaifer la scola (cultura, meds da massa, administraziun, economia e.a.). 2. Realisar mesiras per sustegnair la preschien-tscha da las varietads discurridas en ed ordaifer la scola.

Qua sutvart vegnan preschentads ils emprims pass da la realisaziun da la perioda 2005/2006 a maun dals singuls champs d'incumbensa.

2. Vischnancas da pionier cun RG activ a partir da l'onn da scola 2007/08

Il mument il pli decisiv tar mintgina da las trais variantas d'introducziun (pionier, standard, consolidaziun) è la midada da la fasa "RG passiv" a la fasa "RG activ". A partir da quest mument na vegn l'alfabetisaziun en las emprimas classas betg pli fatga en ils idioms, mabain en rumantsch grischun (en il sector en scrit). Per vischnancas che han vulì realisar quest pass uschè baud sco pussaivel (vischnancas da pionier a partir da l'onn da scola 2007/08) ha stuì esser avant maun in resultat positiv da la votaziun correspundenta fin la fin da l'onn 2006. In mez onn temp da preparaziun è necessari per pudair prender per mauns la scolaziun da las persunas d'instrucziun ed ils ulteriurs pass preparatorics. Tut las vischnancas che han fatg ina votaziun davart il concept general èn s'exprimidadas fin ussa per la varianta pionier a partir da l'onn da scola 2007/08. En tut èn quai 23 vischnancas:

Val Müstair:

Vischnanca	Data da votaziun	Gea	Na	Abstenziuns	Gea en %
Müstair	08/06/2005	81	68	25	54.4%
Sta. Maria	08/06/2005	45	12	7	78.9%
Valchava	08/06/2005	41	8	2	83.7%
Fuldera	08/06/2005	24	14	0	63.2%
Tschierv	08/06/2005	35	26	2	57.4%
Lü	08/06/2005	12	3	1	80.0%
TOTAL		238	131	37	64.5%

Mittelbünden:

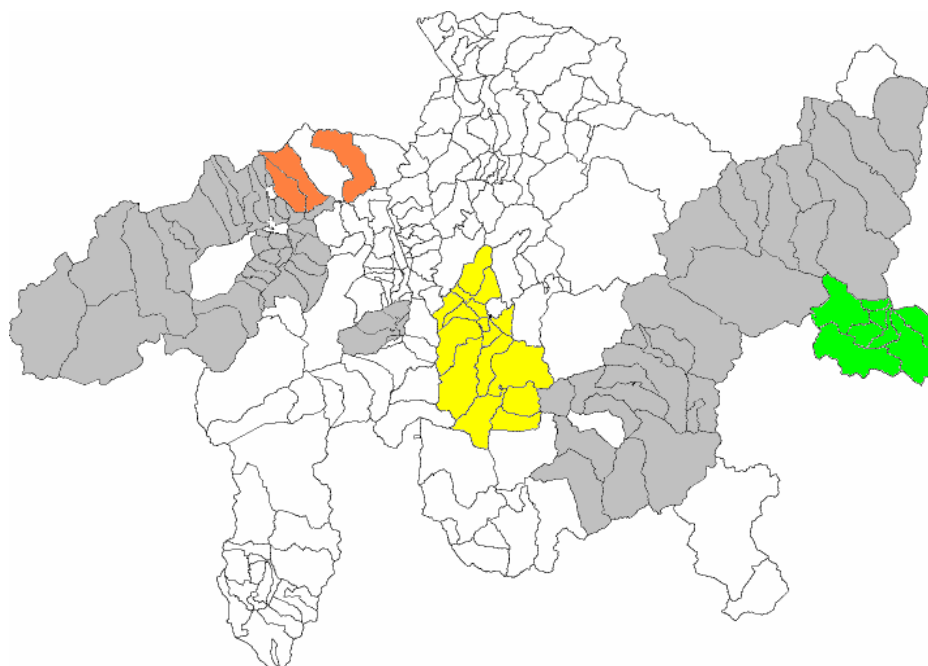
Lantsch	19/03/2006	58	1	0	98.3%
Brinzauls	31/03/2006	21	0	2	100.0%
Casti	27/03/2006	15	5	0	75.0%
Alvaschein	28/07/2006	14	0	1	100.0%
Mon	16/03/2006	14	1	0	93.3%
Stierva	12/06/2006	21	0	3	100.0%
Salouf	04/04/2006	14	0	2	100.0%
Cunter	30/05/2006	25	1	1	96.2%
Riom-Parsonz	15/05/2006	25	0	0	100.0%
Savognin	10/04/2006	46	2	0	95.8%
Tinizong-Rona	01/09/2006	29	0	0	100.0%
Mulegns	29/06/2006	6	0	1	100.0%
Sur	10/03/2006	19	6	0	76.0%
Marmorera	26/05/2006	6	0	2	100.0%
TOTAL		313	16	12	95.1%

Surselva:

Trin	11/04/2006	62	0	0	100.0%
Laax	20/09/2006	60	2	0	96.8%
Falera	01/12/2006	43	36	4	54.4%
TOTAL		165	38	4	81.3%

Resumaziun:

Regiun	Gea	Na	Abstenziuns	Gea en %
Val Müstair	238	131	37	64.5%
Grischun central	313	16	12	95.1%
Surselva	165	38	4	81.3%
TOTAL	716	185	53	79.5%

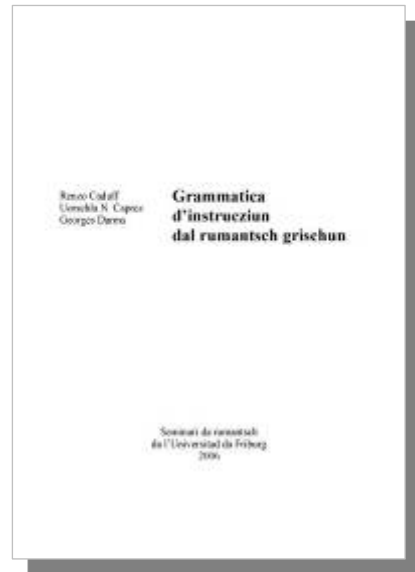
Entaifer las scolas dal Grischun rumantsch èn las vischnancas da pionier a partir da l'onn da scola 2007/08 ina gruppia parziala represchentativa. Cun auters peds: Per mintga vischnanca che n'ha fin ussa anc betg fatg ina votaziun davart il concept general datti almain in exempel entaifer las vischnancas da pionier cun cundiziuns generalas ch'èn cumparegliablas en quai che concerna la situaziun linguistica e la situaziun en scola:

- per l'ina èn represchentadas tuttas trais regiuns rumantschas tar las vischnancas da pionier;
- tar las vischnancas da pionier tutgan tant vischnancas pitschnas sco er mesaunas e grondas;
- tar las vischnancas da pionier èn represchentads ils trais idioms principals vallader, surmiran e sursilvan;
- las vischnancas da pionier han tant scolas cun classas separadas sco er scolas cun pliras classas che vegnan instruidas cuminaivlamain e schizunt ina scola cumplessiva; sin il stgalim superiuir datti er il model C;
- las scolas vegnan manadas d'ina singula vischnanca u da pliras vischnancas sco consorzi da scola;
- las vischnancas da pionier represchantan tant l'intschess da tschep rumantsch cun ina gronda part da la populaziun che discorra rumantsch sco er il cunfin linguistic ch'è caracterisà d'ina germanisaziun progredida;
- en singulas vischnancas da pionier existiva gia adina ina tscherta discrepanza linguistica tranter l'idiom discurrì e l'idiom scrit; autras vischnancas han perfin furmà il territori central d'in idiom;
- la finala cumpiglian las vischnancas da pionier tant la scola rumantscha tradiziunala sco er la scola bilingua rumantsch-tudestga.

3. Lavur da basa

Standardisaziun da la lingua

La basa linguistica dal rumantsch grischun è vegnida elavurada sin nivel universitar l'onn 1982 en il rom d'in project dal fond naziunal (professer Heinrich Schmid, università da Turitg). Pervia da quai è la standardisaziun dal rumantsch grischun stada cumbinada a partir dal cumenzament cun ina professionalisaziun e cun ina scientificaziun ch'ils idioms n'han betg enconuschè en questa furma. Entant che l'accent central da quel temp sa chattava tar il svilup dal singul pled, hai dà la fin da l'onn 2006 ina fin provisorica da quest svilup cun lavurs grammaticalas. Cun la "grammatica d'instrucziun" ch'è er vegnida elavurada en il rom d'in project dal fond naziunal ha l'università Friburg preschentà in'ovra reglamentara cumplessiva, cun la quala las lavurs preparatoricas linguisticas per introducir il rumantsch grischun en scola vegnan terminadas.

In ulteriur accent en il sector da la lavur da basa linguistica è la dumonda, co ch'ils instruments correspundents e co che l'ovra reglamentara possian vegnir fatgs accessibels a la vasta populaziun, e quai en moda uschè attractiva sco pussaivel. En quest connex èn vegnids cuntanschids dus terms impurtants il decurs da l'onn passà: Per l'ina han la lia rumantscha e l'organisaziun da giuvenils rumantschs GiuRu procurà ch'il pledari grond è accessibel online. Sut l'adressa www.pledarigrond.ch sa chatta in vocabulari tudestg-rumantsch grischun e

viceversa cun quasi 200'000 noziuns. L'access a quest vocabulari che vegn actualisà permanentamain è gratuit. Ultra da quai cuntogna el tabellas da conjugaziun cumplessivas. Quai è in novum per vocabularis online e vegn stimà zunt fitg.

Per l'autra sto vegnir numnà a questa piazza la realisaziun dal project "office rumantsch grischun", ina cooperaziun tranter Microsoft Svizra ed il chantun Grischun. Sut la direcziun linguistica da la lia rumantscha è vegnida stgaffida ils ultims dus onns ina surfatscha d'utilisaziun rumantscha dals programs dad MS word, excel, outlook e powerpoint. Quest supplement per ina versiun cumprada dals programs correspundents po vegnir retratg gratuitamain sur www.microsoft.com. Or dal puntg da vista linguistic è spezialmain prezius il program da correctura en rumantsch grischun ch'è integrà en las quatter applicaziuns numnadas qua survant. Quest med auxiliar è in bun sustegn, e quai gist per emprender rumantsch grischun nà dals idioms existents.

Post da stab per didactica

Per il post da stab per didactica dal project "rumantsch grischun en scola" ha pudì vegnir engaschè il pedagog Rico Cathomas. Ensemen cun Werner Carigiet è el s'occupà en detagl cun la situaziun da las scolas rumantschas, e quai en il rom da las publicaziuns "Il quadrin didactic. Introducziun ad ina didactica generala da linguatg(s)" e "Zwei- und mehrsprachige Erziehung. Antworten auf Grundfragen". Ultra da quai ha el preschentà sia dissertaziun cun il titel "Schule und Zweisprachigkeit. Immersiver Unterricht: Internationaler Forschungsstand und eine empirische Untersuchung am Beispiel des rätoromanisch-deutschen Schulmodells".

Il post da stab per didactica sviluppa e definescha il rom da referenza didactic dal project. Il punct da partenza èn directives u svilups chantunals, naziunals ed internaziunals sco il plan chantunal d'instrucziun ed il program fundamental scola grischuna 2010, las stentas da coordinaziun sut il titel HarmoS sco er il portfolio europeic da linguas. Questas referenzas generalas vegnan concretisadas en in segund pass, e quai areguard las relaziuns ed areguard ils basegns da la lingua rumantscha e da las scolas rumantschas. En quest connex vegnan applitgads il "quadrin didactic" ch'è vegnì menziunà qua survart, sco er ils agids da structuraziun didactics ch'èn vegnids elavurads da nov. Questa lavur da basa vegn applitgada per elavurar ils meds d'instrucziun sco er per la furnaziun supplementara da las persunas d'instrucziun. Ultra da quai vegnan realisads tests per mesirar la prestaziun en moda electronica. Quels pussibiliteschan a las persunas d'instrucziun sco er a las scolaras ed als scolar sin differents stgalims da la scola populara da determinar lur posiziun. Quests tests èn vegnids sviluppads en stretga collavuraziun cun ils portals correspundents da la Svizra germanofona (sco p.ex. "Klassencockpit" u "Stellwerk").

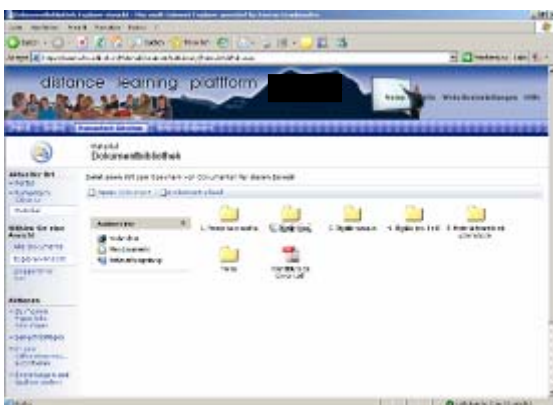
Rait didactica		CAPACITADS LINGUISTICAS				
		Fluency	Accuracy	Range	Strategies	Fluency
LIVELS LINGUISTICS	College	100%	100%	100%	100%	100%
	Upper	80%	80%	80%	80%	80%
	Lower	60%	60%	60%	60%	60%
	Basic	40%	40%	40%	40%	40%

Communicaziun e documentaziun

La pagina d'internet dal project www.rumantsch-grischun.ch cuntegna actualmain ina collecziun da documents impurtants davart il rumantsch grischun en general (basa linguistica, differenzas tar ils idioms, instruments da lavur) e davart decisiuns politicas en spezial (sectur da la lingua uffiziala e da la lingua da scola 1986-2002; conclus ed incumbensas dal cussegl grond 2003; concept general e stadi dal project). Ultra da quai vegnan preschentads svilups e temas actuals en ina part da novitads.

In giavisch impurtant en la fasa da partenza dal project è quel da rimnar e da colliar cun in link il material ch'exista en rumantsch grischun. Questa banca da datas è er accessibla sur la pagina d'internet dal project, e quai sut la noziun *chatta@rumantsch-grischun.ch*. La concepziun da questa banca da datas pussibilitescha da tshertgar tenor criteris tematics (cultura, lingua, natura ed ambient, uman e societad e.u.v.) sco er tenor la furma dal product (text, cudesch, musica, video, pagina d'internet e.u.v.). Mintga registraziun cumpiglia indicaziuns bibliograficas sco er la pussaivladad da cumprar u d'emprestar il product (grazia ad in link als catalogs correspundents). Nua che las disposiziuns dal dretg d'autura u d'autur permettàn quai, vegnan ils texts mess a disposiziun directamain sco texts da word u da pdf. Uschia pussibilitescha per exempel la Südostschweiz SA da metter a disposiziun il texts ch'èn vegnids publighads en rumantsch grischun en La Quotidiana per als chargiar sin l'agen computer.

Per las collavuraturas e per ils collavurats dal project sco er per las persunas d'instrucziun da las vischnancas da pionier exista supplementarmain ina rait interna, q.v.d. in uschenumnà *intranet da project* (ch'è er accessibel sur la pagina d'internet dal project). Grazia a la collavuraziun cun Microsoft ha questa plattafurma pudì vegnir realisada cun il program sharepoint. Là en mess a disposiziun supplementarmain infurmaziuns e documents interns davart il project. Las singulas gruppas da lavur (meds d'instrucziun, furmaziun

supplementara e.u.v.) sviluppan lur projects cun agid d'in barat online, ed ina collecziun da material ch'è vegnida concepida spezialmain tenor ils basegns dals singuls stgalims da scola preschenta materials da lavur supplementars che sa chattan en la fasa d'evaluaziun.

4. Meds d'instrucziun

En in emprim pass – sco gia explitgà qua survart sut il titel "communicaziun e documentaziun" – èn vegnidas rimnadas materialias en rumantsch grischun e messas a disposiziun sche pussaivel en furma digitalisada. Questa collecziun cumpiglia las suandantas categorias:

- texts, cudeschs e multimedias ch'èn adattads per il stgalim, che n'èn dentant betg elavurads didacticamain;
- meds d'instrucziun ch'i dat gia en rumantsch grischun (sco p.ex. "Inscunters", "Educaziun fisica", "Sensibilisaziun per il rumantsch grischun", "Ina spezia rara", "Set-otg-nov", "Biologia");
- materialias da lavur da personas d'instrucziun che instrueschan gia rumantsch grischun (scola bilingua da Cuira, stgalim superiur da Ziràn, scola chantunala);
- texts e cudeschs ch'èn vegnids didactisads aposta per la fasa "RG passiv" ("Mia sora Clara", "Rico va a scola", "Curaschi per dudesch" e.u.v.);
- meds auxiliars administrativs en rumantsch grischun (attestats, brochuras d'infurmaziun, pagina d'internet dad educa e.u.v.).

Lecturas e multimedia na didactisà – stgalim superiur:

Materialias didactisadas e meds da scola – exempels stgalim primar:

En spezial duain vegnir accentuadas las pussaivladads che sa preschentan – grazia al rumantsch grischun – en il sector dal computer e da l'internet. Oravant tut en quest sector sa mussi quant bain ch'il rumantsch po mantegnair il contact cun las linguas grondas e quant attractiv e quant actual ch'el resta per uffants e per giuvenils. Ultra dals meds auxiliars linguistics gia menziunads qua survart (Pledari grond, Office rumantsch e.u.v.) datti numerus CD-ROMs e paginas d'internet ch'èn adattads per la scola e che illustreschan las pussaivladads correspondentas:

La suandanta glista dat ina survista da tut ils meds d'instrucziun ch'èn vegnids elavurads fin ussa en rumantsch grischun, saja quai dal chantun u d'autras instituziuns, u che vegnan actualmain elavurads:

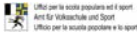
<p>Stgalim bas</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Fibla emprima classa, incl. carnet e material accumpagnant (avant fasa da stampa) - Carnet/fepls da matematica per l'emprima classa (fasa da stampa) - Cudesch da lingua e lectura 2.-3. classa (fasa da realisaziun) - Cudesch e materialias da matematica 2.-3. classa (fasa da stampa) - Fegls da lavur tar differentas lecturas, plinavant differentes lavuratoris e mappas tematicas (terminà / cuntinuescha). - Ordinatur educaziun fisica (terminà) - Inscunters: 12 carnets da lavur cun commentari per la magistraglia e mintgamai ina CD cun musica e texts (terminà) - Mes emprim cudesch da plets: Vocabulari per il stgalim bas (terminà)
<p>Stgalim mesaun</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Cudesch da lingua e lectura 4.-6. classa (terminà il concept) - Cudesch e materialias da matematica 4.-6. classa (fasa da stampa) - Ulteriurs fepls da lavur tar la matematica (fasa d'elavuraziun) - Geometria: Cudesch e fepls da lavur (terminà) - Fegls da lavur tar differentas lecturas, plinavant differentes lavuratoris e mappas tematicas (terminà / cuntinuescha). - Ordinatur educaziun fisica (terminà) - Bun success ed In pass enavant: Carnets da lavur cun commentari per la magistraglia (terminà) - Vocabulari per il stgalim mesaun (fasa d'elavuraziun) - Moduls tematics tenor il plan d'instrucziun "Sachunterricht" (en fasa da concept) - Moduls per stretga patria (en elavuraziun) - "Verflixt und zugenäht" med per lavurs manualas (en translaziun) - Med per l'instrucziun musicala (en fasa da concept)
<p>Stgalim superiur</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Set otg nov: Cudesch da lingua e lectura 7.-9. classa tenor "Schweizer Sprachbuch" (terminà / material accumpagnant en elavuraziun) - Cudesch da lingua e lectura 7.-9. classa (terminà il concept) - Lavuratoris "sensibilisaziun per il rumantsch grischun" ed "Avantatgs da la bilinguitad" (terminà) - Funtaunas: Istorgia da la litteratura rumantscha, 4 toms (terminà) - Istorgia grischuna, cun CD-ROM didactica (terminà) - Ordinatur educaziun fisica (terminà) - Vocabulari per il stgalim superiur (fasa d'elavuraziun) - Fegls da lavur tar differentas lecturas, plinavant differentes lavuratoris e mappas tematicas (terminà / cuntinuescha). - Biologia: Cudesch ed exercizis (terminà)

5. Furmaziun supplementara

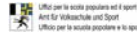
Per la fasa "RG passiv" è vegnidas definidas las finamiras d'instrucziun per mauns da las personas d'instrucziun, e las materialias da lavur è vegnidas messas a disposiziun. Per las emprimas vischnancas da pionier èn quests cuntegns vegnids intermediads en furma d'ina furmaziun supplementara da dus dis ed alura mess a disposiziun sur l'intranet da project.

FINAMIRAS PEDAGOGICAS PER LA FASA RG PASSIV

STGALIM	TADLAR	LEGER	TEMATISAR
BASS	X		
MESAUN	X	X	
SUPERIUR	X	X	X

MATERIALIAS PER LA FASA «RG PASSIV»

STGALIM SUPERIUR	Sensibilisaziun per il rumantsch grischun	
	Ina spezia rara	
	Utschels	
	Pass per pass	
	Set otg nov (? lecturas)	

Ils onns 2005 e 2006 èn vegnids fatgs dus pass preparatorics per la furmaziun supplementara sco tala da las personas d'instrucziun: la creaziun d'ina gruppa d'expertas e d'experts che definescha ils cuntegns da la furmaziun supplementara e che instruescha il cader; la scolaziun d'in cader che instruescha las personas d'instrucziun da las vischnancas da pionier. Plinavant è vegnì elavurà in med d'instrucziun che vegn duvrà per scolar las personas d'instrucziun. Questas lavurs èn vegnidas terminadas la fin da l'onn 2006.

Lecziun 5
Artigels e substantivs

Capacitads linguagisticas

Capacitad	Comprehensiun oral	Comprehensiun scritta	Expressiun oral	Expressiun scritta
Comprehensiun oral				
Comprehensiun scritta				
Expressiun oral				
Expressiun scritta				

Conteins
• Artigels definit ed indefinit e formas dal substantiv

Finanzas
• PDCs chattar a moda inductiva substantivs e mettan bien l'artigel correct.
• PDCs san applicar quai ch'els han emprènt en questa leziun (substantiv + artigel) ed en la d'entira leziun cunvegna con formular basea en la uschia dal giu che regn al cumenzament fatg en l'indom po vegnir fatg a la fin da la leziun en rg.

Materialial auxiliari
• Cartasas dal giu "Vier ot ex 7" MS Epstein
• Curs da rumantsch grischun per personas da lingua rumantscha en teir modul, compilà dal Anna-Elise Dazzi e Manfred Gysin, Lia Rumantscha, Curia, versien 03/2003
• Dictionari electronic "Pledan Grand"

Grammatica 1

L'artigel definit

	singular		plural	
	masculin	feminin	masculin	feminin
avant consonants	il mat il scolar	la matra la scolara	ils matrs ils scolars	las matras las scolaras
avant vocals	l'ami l'actor	l'amia l'actura	ils amis ils actors	las amias las acturas
avant h mlt avant h pronunzià	l'hotelier il tavern	l'hoteliera la tuffa	ils hoteliers ils taverns	las hotelieras las tuffas

L'artigel indefinit

	singular		plural	
	masculin	feminin	masculin	feminin
avant consonants	in mat in scolar	ina matra ina scolara	matrs scolars	matras scolaras
avant vocals	in ami in actor	in amia in actura	amis actors	amias acturas
avant h mlt avant h pronunzià	in hotelier in tavern	in hoteliera ina tuffa	hoteliers taverns	hotelieras tuffas

La furmaziun supplementara sco tala en las vischnancas da pionier ha lieu durant l'emprima mesadad dal 2007. Tractads vegnan tant ils aspects linguistics sco er didactics, e quai en moda teoretica e pratica. Per las emprimas experientschas praticas cun il RG activ a partir da l'onn da scola 2007/08 è previs supplementarmain in sustegn linguistic e didactic.

6. Mesiras accumpagnantas ordaifer la scola / promoziun da las varietads discurrendas

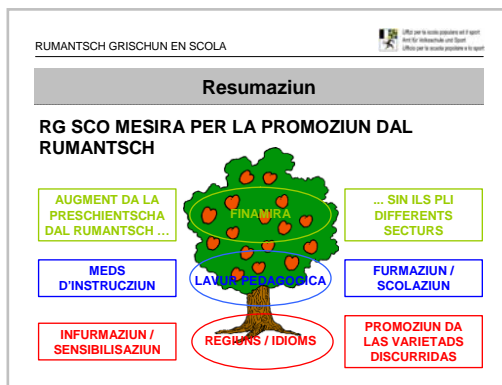
Impurtant èsi ch'il rumantsch grischun s'etableschia betg mo en la scola, sco lieu principal dal project, mabain adina pli fitg er en secturs ordaifer la scola. Ils ultims onns han gì lieu differents pass en questa direcziun ch'èn per part vegnids iniziads u confinziads dal chantun. Qua exempels dals champs da la cultura, da l'administraziun, da las medias e da l'economia:

Nus tuts furmain la cuntrada – en ina maniera u l'autra

La participaziun da la populaziun è il fundament da la democrazia. La participaziun da participaziun a la definiziun da la strategia, a la participaziun alla realisaziun da las mesuras da politica publica. Questa forma da participaziun presenta ina perspettiva positiva da la cuntrada ed è la base d'informaziun efficace: metter sur las persunas participativas. La basa d'informaziun per in central mess senza la nativa e la cuntrada, per exempel con obiectiv da la forza, e a la pratica, far jecur en il quest, enregistra mai a cunvegner reglar il cunvegner ecologic.

Ina mesura accumpagnanta fitg impurtanta dal project è la finala quella da promover las varietads discurrendas. Ina part da las resalvas cunter il rumantsch grischun – quai sa mussa adina puspè a chaschun d'occurrenz d'infurmaziun en las regions – è la tema ch'il rumantsch grischun stgatschia las varietads discurrendas or da l'instrucziun en scola. Il concept d'introducziun menziunescha dentant expressivamain ch'il rumantsch grischun duai vegnir scrit, legì e tadlà, dentant betg discurrend. Quai è ina da las adattaziuns centralas dal concept general ch'è resultada da la procedura da consultaziun, che ha gì lieu l'atun 2004. Uschia furman las varietads discurrendas anc adina la basa da las mesuras per mantegnair e per promover il rumantsch.

Per eruir ils basegns en il sector da las varietads discurrendas han gì lieu la stad 2006 dus hearings cun las conferenzas da las persunas d'instrucziun rumantschas e cun las instituziuns linguisticas regionalas. Sco emprima mesura èn vegnids cumpilads – en las differentas varietads discurrendas – materialias auditivas e materialias da video per las persunas d'instrucziun. Ulteriuras mesuras vegnan realisadas en collavuraziun cun la Lia rumantscha.

Region	Idiom	Classificaziun	Statut	Idiom	Statut	Idiom	Statut	Idiom	Statut
...